

Ali pa se bo morda usmerila na populistične oblike manifestiranja, ali tudi na politično angažiranje?

12. Izrazito populistična oblika manifestiranja evangelizacije je bil na primer obisk patra Tartiffa v Ljubljani. Ob tem se odpirata vprašanji: Kako veže Cerkev določene parapsihološke pojave na samo vsebino krščanske religije? In mar ni Cerkev tega dogodka uporabila predvsem za medijsko urditev svojih pozicij?*

13. In na koncu: ali poteka sedanja prenova znotraj slovenske Cerkve bliže podobnim spremembam v drugih dosedanjih socialističnih deželah, torej kot korekcija dosedanjih dejavnosti ali odprava resničnih in morda tudi domernih blokad, ali pa se slovenska Cerkev neposredno vključuje v univerzalno prenavo rimokatoliške Cerkve sploh?

Glav. in odgovorni urednik
Ciril Zlobec

Ljubljana, 17. 9. 1990

* V izvornem tipkopisu, ki so ga prejeli povabljeni k sodelovanju, se je z imenom patra Tardifa hudomušno poigral »pretipkovalni«
škrat, lapus calami ali nagajiva asociacija, kakorkoli že: dva udeleženca v anketi (T. Kermauner in D. Ocvirk) sta se ob tem duhovito spotaknila. Prav je torej, da njuna bodica na škrate – urednika ostane.

Druga evangelizacija pomeni ponudbo

dr. Alojzij
Šuštar,
ljubljski
nadškof in
slovenski
metropolit

1. Nedvomno imajo spremembe pri nas tudi na Cerkev vpliv. Pomenijo zanjo nov izziv in nove naloge. Cerkev so ne le škofje in duhovniki, ampak tudi verniki, ki po krstu, veri in svobodni odločitvi hočejo pripadati cerkvenemu občestvu. V tem smislu je Cerkev bila v slovenski zgodovini vedno v središču, ker je bila velika večina slovenskega naroda verna. Kako močna in živa pa je bila, je bilo odvisno od tega, kakšna je bila vernost ljudi, kakšno njihovo krščansko življenje in kakšno njihovo pričevanje v javnosti. Tudi v zadnjih petinštiridesetih letih je bila Cerkev v določenem pomenu v središču slovenskega naroda, čeprav je bila uradno izrinjena iz javnosti in potisnjena na rob. Sprememba se danes kaže v tem, da Cerkev močneje stopa v javnost v zavesti poslanstva, da ima iz evangelija res nekaj povedati in nuditi ljudem pomembne prvine pri graditvi boljše prihodnosti. V kakšnem smislu se Cerkev tudi kot politično usmerjevalna sila vrača v središče, je težko reči. Gotovo se bodo ob Cerkvi, kakor koli jo že razumemo, kresali in ločevali duhovi, pa naj gre za družbeni nauk Cerkve, za pravna načela ali za okrožnice papeža Janeza Pavla II. Vse to je lahko vir za usmerjanje javnega, kulturnega, socialnega in političnega življenja, če bodo verniki enakopravni člani v demokratični družbi. Gotovo pa cerkvena hierarhija sama ne bo in noče biti kakršna koli politična usmerjevalna sila.

2. O enaindvajsetem stoletju je bilo slišati že veliko prerokovanj in pričakovanj. Enaindvajseto stoletje pomeni čas, vsa dogajanja pa so ne samo v času, ampak tudi v prostoru. Oboje je vedno omejeno in se spreminja. To velja tudi za krščansko življenje. O kakem ponovnem pokristjanjenju Evrope, v smislu, da bi Evropa postala popolnoma krščanska, nikakor ni mogoče govoriti, saj to tudi nikdar ni bila. Res je pod sedanjim papežem veliko govorjenja o tako imenovani reevangelizaciji ali drugi evangelizaciji Evrope. Druga evangelizacija pomeni ponudbo, ne pa kakršno koli vsiljevanje ali križarsko vojno za novo krščansko Evropo. Predstava, da je krščanska era Evrope in evropske civilizacije končana, pa se mi zdi, milo rečeno, neutemeljena. Saj bi bila s tem končana tudi civilizacija, kakor jo poznamo iz zgodovine. Večkrat je bilo že postavljeno vprašanje, ali je danes Evropa še krščanska in v kakšnem smislu. Pri odgovoru na to vprašanje je treba skrbno razločevati. Cerkev na Slovenskem še daleč ne misli, da bi šla v poskus kake ponovne rekatolizacije in nima nobenega domotožja po preteklosti. Sprejema nove čase in nove razmere, ki zahtevajo nove oblike njene navzočnosti in delovanja. V sodobnih duhovnih in kulturnih tokovih mora Cerkev na novo izpolnjevati svoje poslanstvo. Koliko je zgodovinski model res ustrezal temeljnemu interesu naroda, je posebno zgodovinsko vprašanje. Treba je poznati in priznati zgodovinsko resnico, ni pa mogoče prenašati zgodovinskih modelov na sedanji ali prihodnji čas.

3. Najprej bi rad poudaril, da ni krščanstvo nobena ideologija, ampak osebna vera v božje razodetje. Zato so neustrezne vse primerjave s katerimi koli ideologijami. Primerjave izvirajo iz nepoznanja krščanstva in ostajajo le na površju. Spremembe v Cerkvi je najbolj jasno nakazal drugi vatikanski vesoljski cerkveni zbor (1962–1965). Vendar te spremembe le počasi prehajajo v življenje vernikov. Doživljamo različne ovire in nasprotovanja tudi pri nas. Kaj naj bi pomenila »toga ortodoksnost«, mi ni jasno. Ortodoksnost je takšna, kakršna pač je. Gre za resnico. Ali je za nekoga toga, za drugega osvobojevalna, za nekoga spet nesprejemljiva, je odvisno od njega samega. Drugo pa je vprašanje verskega življenja. Tu se je po koncilu res veliko zrahljalo na vseh področjih. Razlogi za to zrahljano krščansko življenje so zelo različni. O tem imamo tudi veliko socioloških raziskav. Ko pa govorimo o demokratizaciji Cerkve, je treba poudariti, da je to za Cerkev nejasna in deloma tudi neprimerna predstava. Cerkev ima od Kristusa svojo hierarhično obliko. Zato nikdar ne more biti demokracija v političnem pomenu besede. Res pa je, da je danes veliko sestavin, ki jih poznamo iz demokratičnega življenja, močno navzočih tudi v Cerkvi, kot na primer, da imajo vsi enako dostojanstvo, da so vsi soudeleženi in soodgovorni pri poslanstvu Cerkve, in še več drugih stvari. Veliko večji je poudarek delovanja laikov, posebno tudi žensk, in pa zavest: Cerkev so vsi krščeni in verni in ne le papež, škofje in duhovniki. Za Cerkev večkrat uporabljamo podobo družine, kjer imajo starši in otroci po svoji starosti in izobrazbi različne vloge. To podobo Cerkve kot družine skušamo uresničevati tudi na Slovenskem.

4. Res bi bilo pametno črtati izraz klerikalizem ali ga vsaj vedno znova pojasnjevati. Pojem prihaja iz zgodovine in je obremenjen in za nekatere je danes pravo strašilo. Treba bi bilo tudi vedno znova razlagati, kaj pomeni politizacija Cerkve. Cerkev ne more nikdar živeti zunaj družbe. Ker je sestavni del družbe, se mora vedno zanimati tudi za politična vprašanja. Če

je že grški filozof Aristotel (384–322 pr. Kr.) poudarjal, da je vsak človek politično bitje, mora biti tudi vsak zrel kristjan politično bitje in se zanimati za družbeno življenje, za človeka, njegovo vlogo in njegove pravice. Zato tudi ni upravičeno, da bi hoteli verski tisk izriniti iz javnega življenja. Tudi kristjani imajo v demokratični družbi pravico povedati svoje mnenje o vsakem vprašanju, tudi o sindikalnem boju in stavki delavcev. Če v demokratični družbi lahko pripadniki najrazličnejših ideologij ali verskih skupin povedo svoje mnenje, imajo to pravico tudi kristjani. Po petinštiridesetletni povojni zgodovini, ko je bilo popolnoma drugače, pa se zdi to tako zelo nenavadno, da tega ne morejo sprejemati ne kristjani ne nekristjani. Šele ko bodo kristjani premagali občutek izrinjenosti in drugorazrednosti, drugi pa jim priznali kot samo ob sebi umevno pravico javnosti, bo mogoč odkrit medsebojni pogovor. Če komu ob današnjem razvoju prihaja na misel star politični model bipolarizacije, bi bilo treba storiti vse, da bi se te predstave osvobodili. Ne gre za bipolarizacijo, ampak za pluralnost v družbi, kjer se različni tokovi in duhovne usmerjenosti, družbene in politične oblike med seboj prepletajo in dopolnjujejo. Na to se moramo šele navaditi. Za veliko ljudi je še danes skoraj nerazumljivo, da so tudi kristjani kot kristjani enakopravni sestavni del naše družbe in da jih je treba sprejeti kot take, in tudi veliko kristjanov si še ne upa sprejeti svoje vloge, da bi bili enakopravni sestavni del te družbe.

5. Cerkev se ne vrača v politiko s krščansko demokratsko stranko, ampak z evangelijem, z etičnimi načeli in s cerkvenim socialnim naukom. S tem se vrača v javno življenje, ne pa v politiko v strankarskem pomenu besede. Kristjani so lahko v kateri koli stranki in tam delujejo. O tem naj odločajo po svoji vesti iz osebnega prepričanja. Kolikor so krščanski demokrati v svojem programu bližje evangeljskim načelom, je bližina Cerkve gotovo večja kakor pa morda do take stranke, ki izrecno zanika krščansko podlago in evangeljska načela. Vendar je krščanska demokratska stranka v svoji odgovornosti politična stranka in njeno delovanje ni odvisno od cerkvene hierarhije. To močno poudarja tudi stranka. Če pa krščanski demokrati na drugi strani izrecno poudarjajo svoj nazorski element v politiki, imajo do tega vso pravico. To delajo tudi liberalci, socialisti, komunisti in drugi, čeprav včasih uporabljajo drugačne izraze. Dokler so stranke v Evropi svetovnonazorno usmerjene, toliko časa bodo imeli svetovnonazorni sestavni deli v njih svoj pomen. V tem pogledu se Evropa in tudi Slovenija razlikujeta od Združenih držav Amerike in od Anglije. Krščanski demokrati imajo pravico, da naglašajo svoj krščanski program, kakor imajo druge stranke pravico, da naglašajo svojega, če le vsem drugim pustijo enako svobodo. Tu pa se začinja tudi umetnost politike, ki ne obstaja v tem, da stranke drugim ne vsiljujejo svojega mnenja, ampak da predložijo program in ga utemeljijo. Pri nas je za veliko ljudi pravo presenečenje, ker je bila doslej edino Partija, ki je vse predlagala in usmerjala. Zato se moramo šele počasi navaditi, da je v naši družbi še kdo drug, ki ima svoj drugačen program.

6. Ločitev Cerkve od države je edino pravilna rešitev. Pri nas je bila že doslej Cerkev ločena od države, hkrati pa jo je ta zelo omejevala in kontrolirala. Živela je tako rekoč od milosti Partije. V spremenjenih razmerah Cerkev zastopa načelo ločitve Cerkve od države, a na drugi strani zahteva popolno enakopravnost in svobodo brez vseh omejevanj, le ustavne

določbe veljajo tudi za Cerkev. Cerkev ne mara nobenih privilegijev, želi le svobodo za svoje delovanje. Hkrati pa vsem drugim priznava svobodo. V vsakdanjem življenju lahko nastajajo težave in zapleti; to je samo ob sebi jasno, a zaradi takih težav ni mogoče odklanjati načelnih rešitev. Urejevanje medsebojnih odnosov je v demokratični družbi stvar dogovarjanja in politične modrosti.

7. Gotovo so vzgoja, šolstvo in kultura bistvene dejavnosti in področja, do katerih Cerkev ne more biti ravnodušna in ni bila ravnodušna ne v zgodovini in tudi danes ne more biti. To tako in tako velja za vsa področja, kjer gre za človeka in za družino. Če nekateri organizirano navzočnost Cerkve tudi prek krščanskih demokratov ne ocenjujejo pozitivno, je to njihova stvar. Vprašanje je le, kdo ocenjuje in s kakšnega stališča, pod katerimi vidiki in kakšno pravico in pooblastilo ima do takega ocenjevanja. Do nasprotovanj bo nedvomno vedno znova prihajalo, ko gre za tako bistvena življenjska vprašanja. Poglavitna ovira je dosedanja miselnost, da je imela Partija monopol, določala vso resnico in postavljala edina merila za življenje. Dogodki zadnjih mesecev kažejo, kako globoko je to še ukoreninjeno v ljudeh in kako se skoraj ne morejo sprijazniti, da se je res kaj spremenilo. Ne ostaja nam drugega kakor odkrit pogovor. Učiti se moramo demokratičnih pravil in priznavati različnost v edinosti in se odpovedovati vsem monopolom. Da je za tiste, ki so imeli doslej monopol, to še posebno težko, je sicer razumljivo, a ni druge poti, kakor da začnemo znova in na novo. Načelnih izjav o tem je sicer veliko, saj vsi poudarjajo demokracijo in demokratična načela, toda besede same še ne pomenijo prave spremembe.

8. Ne vem, za katere cerkvene institucije tu gre. Če ima vprašanje pred očmi Slovensko škofovsko konferenco in škofove, je za nas jasen nauk drugega vatikanskega cerkvenega zbora, posebno še konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu in dekret o verski svobodi. Veliko nepoznanje Cerkve in predsodki, ki jih imajo ljudje do Cerkve, pa zbujejo strah. To ni nič čudnega, saj so petinštirideset let v šoli in v javnosti širili take predstave o Cerkvi, da se je je moral vsak pameten človek otepati in se naravnost sramovati, da bi pripadal taki Cerkvi. Najprej je potrebna sprememba na tem področju, da se spremeni predstava o Cerkvi. Oznanjevalna praksa je stvar osebne odgovornosti. Pri oznanjevanju ne smemo in ne moremo nikogar siliti, ampak smemo mu le ponuditi v oznanjevanju in utemeljevati s pričevanjem in življenjem. Rad priznam možnost in nevarnost, da gre kdo predač, da nekako vsiljuje svoje prepričanje, bodisi v oznanjevanju ali osebнем pogovoru. Bog pa je drugačen: on ponuja, vabi, daje in nikogar ne sili, čeprav opozarja na posledice osebne odločitve. Tako mora biti tudi oznanjevanje Cerkve. Zato se mora Cerkev v svojem oznanjevanju vedno znova učiti ob evangeliju.

9. Trditev o poskusih, da se v Cerkvi izkorenini teologija osvoboditve in družbenopolitično gibanje, ki ga inspirira, se mi zdi nesmiselna. Najbrž izvira taka trditev ali domneva iz nepoznavanja dogajanja po svetu. Morda ima vprašanje pred očmi Kongregacijo za cerkveni nauk in predvsem kardinala Ratzingerja, ki je v zadnjih letih podpisal več odlokov, ki niso naleteli le na odobravanje, ampak tudi na kritiko in zavračanje. Svoboda teološkega razpravljanja je nujna. Kongregacija pa ima pri svojih odlokih pred očmi ves svet in ne le Evropo ali kako deželo v njej. Kongregacija ima svoje kriterije, za katere je treba vedno znova zahtevati, da jih odkrito pove in utemelji.

Tudi v Cerkvi obstaja pluralnost in vedno večja zavest različnih oblik inkulturacije teologije in evangelija. To se je pokazalo predvsem tudi ob napovedi afriške in evropske sinode. Kaj bosta prinesli ti sinodi, danes še ni mogoče reči, gre pa ravno za reševanje takih vprašanj.

10. Slovenske zgodovine in odnosa Cerkve do krščanskega socializma in do Edvarda Kocbeka ne morem presojeti. Vprašanja okrog Revije 2000 pa so najbrž nekoliko iz nepoznanja dejanskega razvoja. Odkar sem v Ljubljani od leta 1977, sem bil večkrat v stiku vsaj z nekaterimi predstavniki Revije 2000. Ti so radi poudarjali, da so neodvisni od cerkvene hierarhije in s svoje strani sem jim pustil vso svobodo. Kar pa zadeva izrivanje slovenskega krščanskega socialnega gibanja iz predvolilne scene, je stvar verjetno nekoliko drugačna. Ne vem, kako močna je bila skupina krščanskih socialistov. Kolikor poznam dogajanje, ni bilo nobenega izrivanja, gotovo ne od hierarhije, saj se v to vprašanje sploh ni vmešavala. To bi lahko potrdil iz zapiskov nekaterih srečanj in iz pisem iz tistega časa. V desetih letih, odkar sem odgovoren za ljubljansko nadškofijo, sem vedno znova poudarjal, da je v Cerkvi dovolj prostora in svobode za vse. Kolikor morem presojeti naše razmere, je bilo pri nas še najmanj težav in napetosti. Pričakovanje, da se bo cerkveno vodstvo zavzemalo za odprtost in za alternativne krščanske smeri, je popolnoma upravičeno. Rad pa bi vedel, kaj pomeni, da naj cerkveno vodstvo tega ne dela samo »deklarativno«, ampak tudi dejansko. V čem naj se še pokaže ta dejanskost, če gledamo na zadnjih deset let? Ponovno sem povabil na pogovor tiste, ki so bili kakor koli prizadeti, pa sem doživel precejšnjo zadržanost, najbrž iz strahu, da bi jim ne očital, da so preveč odvisni od hierarhije ali da iščejo nasvetov in navodil pri hierarhiji. Načelo pluralnosti, različnosti v edinosti in edinosti v različnosti naj bi bilo vodilo za vse kristjane.

11. Najprej bi bilo treba pri vseh izrazih, ki so navedeni v vprašanjih, določiti njihov pomen. Ne vidim nobenega nasprotja med temi oblikami in navzočnostjo Cerkve. Ali bo družba v prihodnosti bolj laična kot doslej, je težko reči. Najbrž ne. Saj bolj laična, kot je bila doslej, ko je bila Cerkev izločena iz družbe, skoraj ne more biti. Gotovo se ne bodo vrnile razmere pred vojno. Nimamo nobenih izdelanih načrtov. Treba je nenehnega iskanja, razmišljanja in oblikovanja odgovorov na nove izzive časa. Treba je novih pogovorov in se pri tem kolikor mogoče izogibati enostranosti in napak. Izraz »krščanska praksa« se mi zdi neprimeren. Gre najbrž za krščansko življenje, kjer je vedno najprej odločilno osebno prepričanje v svobodi in v vesti, kjer so vera, upanje in ljubezen v središču. Brez tega je krščanstvo le neka zunanost. A vendar se ne more krščanstvo nikdar omejiti samo na intimnost. Evangelij, vera, krščansko življenje zajemajo vsega človeka in vse življenje, vplivajo na odnos do Boga in do bližnjega, na delo, na pojmovanje življenja in družbene ureditve. Upam, da bo Cerkev navzoča po delovanju kristjanov v naši družbi, kajti ravno kristjani so Cerkev. Cerkev ne bo usmerjala svojega prizadevanja na populistične oblike manifestiranja, čeprav tudi to spada h krščanskemu življenju. Cerkvene slovesnosti, posebno pri nas, so ne samo bogato izročilo, ampak tudi izraz globokega doživljanja. Cerkev pa se bo angažirala tudi v politiki, bodisi z izjavami bodisi z zavzemanjem stališča do različnih vprašanj. Cerkev ima nalogo, da je neke vrste vest družbe, in to ne v strankarski politiki, ampak zunaj strank in nad vsemi strankami. Morda se bomo morali tega

nekoliko učiti pri drugih narodih, ki poznajo že iz bogate izkušnje tako vlogo Cerkve, pri nas pa smo še čisto na začetku.

12. Nastop p. Tardifa v Ljubljani popolnoma napačno razlagajo. Najprej p. Tardif ni nastopil v imenu Cerkve, ampak je srečanje pripravila skupina »Prenova v Duhu«. Če imajo v Cerkev vsi prostor, imajo tudi tako gibanje in taki prireditelji, ki so z izredno požrtvovalnostjo pripravili srečanje s p. Tardifom. Javnost je bila sorazmerno malo udeležena. Posebnost je bila v tem, da je bila to prva verska prireditev po vojni v necerkvenem prostoru, na stadionu. Veseli smo, da je bilo to mogoče, saj še pred nekaj leti, ko so bili v Sloveniji mladi iz taizejskega gibanja iz vse Evrope, to sploh ni bilo mogoče. Oceno nastopa p. Tardifa naj dajo strokovnjaki in ti naj tudi določijo, kaj je parapsihološki pojav in kakšni so odnosi do krščanske religije. Popoln nesmisel je trditev, da je Cerkev hotela uporabiti nastop p. Tardifa za medijsko utrditev svojih pozicij. Rad bi vedel, kaj pomeni »medijska utrditev pozicij«. Nekatere prestraši, če se Cerkev za pol minute pojavi na televiziji s kakšnim vprašanjem ali delovanjem Cerkve pri medijih in že mislijo, da hoče Cerkev osvojiti radio in televizijo. Če pa smo za demokracijo in enakopravnost, potem bi bilo pametno, pravično in sorazmerno presoditi, kolikšen del družbe so verni in koliko naj televizija upošteva tudi njihove želje.

13. Komaj je mogoče primerjati prenovo Cerkve v Sloveniji z drugimi socialističnimi deželami. Slovenija je šla vsaj zadnjih deset let svojo pot. In šla jo bo tudi naprej. Vedno se je učila in popravljala napake in skušala izboljšati svoje služenje Bogu in ljudem. Skušala se je naučiti nekaj iz svoje preteklosti, se naučiti tudi od drugih. V ta namen smo prirejali razne tečaje, imamo revije, knjige in pastoralne načrte. Slovenska Cerkev je samostojna delna Cerkev v vesoljni Cerkev. V tej delni Cerkev na slovenski zemlji izvršuje katoliška Cerkev svoje poslanstvo. Zato je poudarek nove evangelizacije, cerkvenega socialnega nauka, človekovih pravic in etičnih vrednot tudi za Cerkev v Sloveniji velikega pomena. Cerkev na Slovenskem bi bila rada taka, da bi se verniki v njej počutili doma. Zato je prenova v Cerkev vedno krajevno določena in pri nas je drugačna kakor na primer v Afriki ali Južni Ameriki ali že v Avstriji ali na Poljskem. Cerkev mora vedno bolj spoznavati svojo nalogo v zvestobi evangeliju, v povezanosti z vesoljno Cerkvijo, to pa ne pomeni le sprejemanje navodil, ampak tudi samostojno in ustvarjalno iskanje ter oblikovanje časa in prostora, čeprav doživljamo veliko omejitev in nepopolnosti. Vendar mora biti Cerkev vedno polna upanja in njen pogled mora biti uprt v prihodnost.